TOPOARE DE SILEX DESCOPERITE ÎN AȘEZĂRILE CULTURII GUMELNIȚA DE LA URLAȚI (JUD. PRAHOVA), CIOLĂNEȘTII DIN DEAL, ȚIGĂNEȘTI (JUD. TELEORMAN), SURDULEȘTI (JUD. ARGEȘ) ȘI UZUNU (JUD. GIURGIU)

ION TORCICĂ,
ALIN FRÎNCULEASA

REZUMAT:

Deși topoarele de silex sunt descoperiri caracteristice în așezările culturii Gumelnița, abordarea acestora în studiile de specialitate este una mai curând izolată. Acest tip de piesă reprezintă dovada măiestriei meșterilor din preistorie, demonstrând în același timp existența unor tehnici complexe de prelucrare a lemnului. În acest studiu analizăm nouă piese inedite provenind din trei areale distincte, respectiv nordul Munteniei (Urlați), sudul (Uzunu), respectiv sud-vestul aceleiași provincii (Ciolăneștii din Deal, Țigănești și Surdulești). Din așezarea gumelnițeană de la Urlați publicăm un topor descoperit în timpul cercetărilor sistematice derulate în anul 2018. Cele cinci topoare de la Ciolăneștii din Deal au fost descoperite în *tell*-ul *Măgura Țui*, situat în lunca pâraului Căinelui, afluent al Vedei. Acest sit a fost sondat arheologic în anii 1964-1965 și cercetat sistematic în anul 1966 de către A. Nițu și Al. Marinescu. Din *tell*-ul de la Țigănești provine un topor care reprezintă o descoperire fortuită, fără să aibă legătură cu cercetările din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, efectuate de C. Bolliac și D. Butculescu. Piesa de la Surdulești provine din săpăturile efectuate de M. Petrescu - Dîmbovița în *tell*-ul numit *Movila de la Eleșteu*. Acesta se afla pe malul drept al pâraului Burdea, afluent al Vedei, și a fost sondat în anul 1946. Toporul de mari dimensiuni de la Uzunu (jud. Giurgiu) face parte din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, fiind achiziționat împreună cu alte 124 de piese de respectiva instituție în anul 1959.

ABSTRACT: FLINT AXES FOUND IN THE GUMELNIȚA SETTLEMENTS FROM URLAȚI (PRAHOVA COUNTY), CIOLĂNEȘTII DIN DEAL, ȚIGĂNEȘTI (TELEORMAN COUNTY), SURDULEȘTI (ARGEȘ COUNTY) AND UZUNU (GIURGIU COUNTY)

Although flint axes are characteristic discoveries in the settlements of the Gumelnița culture, their approach in specialized studies is rather isolated. This type of piece is the proof of the skill of the prehistoric craftsmen and shows the existence of complex woodworking techniques. In this study, we analysed nine unique pieces coming from three distinct areas, respectively the north of Muntenia (Urlați), south (Uzunu) and the southwest of the same region (Ciolăneștii din Deal, Țigănești and Surdulești). From the Urlați settlement we publish an axe discovered during the systematic investigations in 2018. The five axes from Ciolăneștii din Deal were discovered in the *Măgura Țui tell*, located in the meadows of the Căinelui stream/rivulet, a tributary of the Vede River. This site was archaeologically surveyed in 1964-1965 and systematically investigated in 1966 by A. Nițu and Al. Marinescu. From the *tell* Țigănești comes a large axe representing an isolated find, without no connection to the 19th century researches of C. Bolliac and D. Butculescu. The axe from Surdulești comes from the excavations performed by M. Petrescu-Dîmbovița in the *tell* settlement called *Movila de la Eleșteu*. It was located on the right bank of the Burdea River, a tributary of the Vede River and was surveyed in 1946. The large axe from Uzunu (Giurgiu County) is part of the patrimony of the Prahova County Museum of History and Archeology, being purchased along with other 124 other pieces by the respective institution in 1959.

CUVINTE CHEIE: topoare de silex, cultura Gumelnița, Urlați, Ciolăneștii din Deal, Țigănești, Surdulești, Uzunu.

KEYWORDS: flint axes, Gumelnița culture, Urlați, Ciolăneștii din Deal, Țigănești, Surdulești, Uzunu.

Introducere

Cultura Gumelnița reprezintă pentru sudul României un reper cultural care marchează și definește epoca eneolitică. Este în oglindă ceea ce pentru spațiul est-carpatic reprezintă cultura Cucuteni, respectiv un vârf al evoluției societății umane în a doua jumătate a mileniului V î.Hr. Deși s-au efectuat numeroase săpături arheologice, iar artefactele și complexele arheologice sunt bine reprezentate, expunerea insuficientă a informațiilor rezultate relevă stadiul cunoașterii, care nu este unul proporțional cu cel al cercetării de teren. Avem aici în vedere comparația cu spațiul est-carpatic și cultura Cucuteni, dar și cu sudul Dunării Inferioare și evoluția complexului cultural Karanovo VI - Kodjadermen.

Redarea unor informații legate de o serie de descoperiri atribuite culturii Gumelnița poate contribui la o mai bună conturare a *pachetului* de caracteristici specifice atât acesteia, cât și a segmentului cronologic traversat de acest complex cultural. Atunci când analizăm epoca eneolitică și în special evoluția culturii Gumelnița, industria litică reprezintă un reper relevant. Avem imaginea unei specializări avansate, rod al acumulării cunoștințelor de-a lungul mai multor generații, dar și indicii asupra unor relații care traversează spații relativ largi, accesul la surse de materie primă fiind un subiect recurent în dezbaterile specialiștilor.

Topoarele realizate din silex sunt descoperiri tipice pentru așezările culturii Gumelnița, dar abordarea acestora în studii monografice este una mai curând izolată¹. Acest tip de piesă reprezintă dovada măiestriei meșterilor din preistorie, demonstrând în același timp existența unor tehnici complexe de prelucrare a lemnului. Informația poate fi corelată cu evoluția arhitecturii care cunoaște în această perioadă o evidentă dezvoltare. De asemenea, ele oferă indirect date despre debitarea prin presiune a lamelor foarte lungi, care sunt piese tipice pentru blocul cultural Gumelnița - Karanovo VI - Kodjadermen, deoarece de multe ori acestea au fost lucrate din nucleii epuizați, dar care mai păstrează negativele desprinderilor lamelare.

Siturile studiate – prezentare sintetică

Situată la hotarul nordic al culturii Gumelnița, așezarea de la **Urlați** (jud. Prahova) (Pl. I) se află la sud-est de localitate, pe un grind care are o formă triunghiulară alungită, înalt de circa 2 m față de lunca mlăștinoasă din jur (Pl. II/3-4). La 900 m vest de situl arheologic curge râul Cricovul Sărat, iar la est se află o veche terasă înaltă, a cărei amplitudine descrește lin spre sud, până se contopește cu câmpia. Situl se află la contactul dintre Câmpia Română și dealurile subcarpatice, la baza masivului *Dealul Mare - Istrița*². Cercetările arheologice au debutat în anul 2004, au fost întrerupte în 2006 și reluate în 2013. În mai puțin de 0,80 m grosime de depunere arheologică au fost identificate locuiri din neolitic – cultura Starčevo-Criș, eneolitic – cultura Gumelnița, epoca bronzului – cultura Tei, sec. II-III d.Hr. – cultura Chilia-Militari, sec. V-VII d.Hr. – cultura Ipotești - Căndești și evul mediu (sec. XVII-XVIII). Izolat au apărut și câteva fragmente ceramice specifice culturii Boian.

Nivelul de locuire Gumelnița nu depășește 0,40 m grosime, fiind unul relativ modest din punct de vedere al materialului arheologic și al numărului de complexe arheologice descoperite. Au fost cercetate două locuințe de suprafață și câteva gropi în care se aflau degajate materiale arheologice precum ceramică, oase de mamifere, unelte de silex, piatră și os, plastică antropomorfă și zoomorfă, toate în stare fragmentară. Conform datelor C14 AMS, realizate pe oase de mamifere prelevate din sit, locuirea Gumelnița se încadrează în intervalul situat între 4500-4300 cal BC³. Menționăm că recent în localitatea Urlați a fost descoperit un alt sit atribuit culturii Gumelnița, aflat la 2,5 km S-SE de așezarea abordată în acest text⁴. Acesta se află dispus pe marginea unei terase vechi, pe un promontoriu care înaintea spre lunca situată spre vest. Situl se adaugă altor așezări Gumelnița aflate în zona apropiată, ceea ce arată o importantă dinamică a locuirii în acest areal, informație până nu demult inaccesibilă, în lipsa cercetărilor⁵.

Majoritatea materialului arheologic descoperit se concentrează în apropierea sau în interiorul celor două locuințe cercetate și în gropile cu umplutură menajeră. Ceramica și silexul sunt principalele două categorii de artefacte descoperite în această așezare. Cantitatea mare de piese de silex marchează acest sit, fiind reprezentate de 1109 piese, din care 733 descoperite între 2013-2017⁶, la care se adaugă cele 245 din campaniile 2004-2006⁷. În ultimele

¹ Comșa 1992.

² Niculescu 2008, 58.

³ Frînculeasa et al. 2018, 244-245, fig. 3.

⁴ Cercetări de suprafață Alin Frînculeasa.

⁵ Frînculeasa et al. 2008, 244.

⁶ Frînculeasa et al. 2018.

⁷ Niță, Frînculeasa 2005; Andreescu et al. 2007, 16.

Planșa I. Harta cu descoperirile de topoare de silex la sud de Carpați (Alin Frînculeasa).

1

2

3

4

5

6

Planșa II. *Tell*-ul de la Ciolăneștii din Deal, jud. Teleorman – vedere dinspre sud-est (1); *tell*-ul de la Uzun, jud. Giurgiu (2); situl de la Urlați, jud. Prahova – vedere dinspre vest și sud (3,4); *tell*-ul de la Țigănești, jud. Teleorman – vedere dinspre nord-vest și sud-est (5,6);
(foto 1, 5, 6 Pavel Mirea, 2 Radian R. Andreescu, 3,4 Alin Frînculeasa).

două campanii de cercetare arheologică (2018-2019) au fost descoperite alte 131 de piese. Artefactele de silex apar dispuse în strat, locuințe, dar și în gropi precum în Cpl. 4/2005, cu 52 de piese, sau în Cpl. 3/2005 cu 12 piese. Cromatica silexului variază de la crem, maroniu, roșcat, la cenușiu și foarte rar negricios. Sursa principală pare să fie reprezentată de *Platforma Balcanică*. De altfel, silexul negricios translucid (*silex de Prut*) este prezent numai prin două piese. Cele mai numeroase sunt suporturile reprezentate de lame neretușate și retușate (pe una sau ambele laturi), acestea din urmă continuând să fie minoritare⁸. Evidențiem prezența unui număr de cel puțin 51 de piese de tip *grattoire*, multe din acestea fiind întregi. Lamelele sunt puține (5 bucăți), iar vârfurile de săgeți sunt excepții. Câteva lame prezintă spărturi în zona mezială, putând fi folosite ca *burine*. De altfel, acestea sunt amenajate pe fragmente meziale și proximale de lame, cu sau fără urme de folosire⁹. Mai pot fi amintite și nucleele, care sunt relativ numeroase (12), din care remarcabil este unul de dimensiuni relativ mari (170 × 97 × 89 mm), care păstrează cortex calcaros¹⁰. Sunt prezente într-o cantitate importantă și așchiile de debitaj.

Menționăm descoperirea a cinci *depozite* în care numărul pieselor componente variază de la 2 la 5. Acestea sunt compuse în special din lame/suporturi, dar nu lipsesc *grattoirele*, piese care par să nu prezinte urme de utilizare. Unul din *depozite*, format din 4 piese (2 lame și 2 *grattoire*), a fost descoperit în apropierea lui L.2, într-o mică alveolă, altul, alcătuit din trei *grattoire*, se afla la vest de același complex, iar celelalte trei *depozite* au fost găsite în interiorul sau la nord de L.1. Remarcăm prezența în *depozitul* numărul 4 a unei lame care are 273 mm lungime. Precizăm că astfel de lame care depășesc 100-120 mm apar deocamdată exclusiv în aceste *depozite*.

Tell-ul Măgura Țui de la **Ciolănești din Deal** (jud. Teleorman) este situat în marginea de nord-est a satului, în lunca inundabilă a pârâului Căinelui, afluent al Vedei (Pl. I), și are diametrul de cca 40 m, iar înălțimea de cca 3 m (Pl. II/1-2)¹¹. Cercetarea sa a cuprins sondaje arheologice de salvare, efectuate de către M. Petrescu-Dîmbovița, S. Sanie și Al. Marinescu (1964, 1965), și săpături sistematice conduse de A. Nițu și Al. Marinescu în anul 1966¹². În prezent, situl este afectat de diferite lucrări moderne și de patru gospodării sătești care sunt poziționate pe el. În urma săpăturilor s-a stabilit stratigrafia generală, au fost identificate mai multe niveluri de locuire (considerăm că ar fi în număr de cinci), printre care două cu locuințe incendiate¹³. Materialele rezultate în urma campaniei din anul 1966 au rămas, în cea mai mare parte, inedite. În depozitele Muzeului Județean Teleorman se găsește un lot de aproximativ 100 de vase întregi și întregibile, materiale litice în cantități reduse, printre care și cele cinci topoare din studiul de față, cât și alte tipuri de piese de piatră¹⁴ sau os-corn și lut. Unele din artefacte au fost publicate de-a lungul anilor de către diferiți cercetători¹⁵.

Tell-ul Măgura Calomfirescu de la Țigănești (jud. Teleorman) se află pe terasa înaltă, stângă a râului Vedea, și a fost descoperit și cercetat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de către D. Butculescu și C. Bolliac¹⁶. Are dimensiunile de 30 × 45 m în suprafață și o înălțime de aproximativ 6 m. Este despărțit printr-un șanț adânc de restul terasei. Săpăturile s-au desfășurat între anii 1867-1873¹⁷, urmele secțiunii arheologice care a ajuns la 7 m adâncime încă se mai observă și astăzi. Locuirea eneolitică începe de la adâncimea de 0,75 m și se pare că are mai multe niveluri succesive, în care se găsesc și locuințe incendiate¹⁸.

Situl *Movila de la Eleșteu* de la **Surdulești** (jud. Teleorman), tot o așezare de tip *tell*, se afla pe cursul mijlociu al pârâului Burdea, afluent al Vedei (Pl. I). A fost cercetat de M. Petrescu-Dîmbovița în anul 1946¹⁹. Încă din acea perioadă, situl era puternic afectat de locuitorii satului. A fost trasată o secțiune de 10 × 2 m, săpătura coborând până la adâncimea de 2 m²⁰. A fost menționată existența a două niveluri gumelnițene, primul cuprinzând locuințe incendiate, cu distrugerii formate din mase de chirpici ars groase de până la 0,50-0,60 m²¹. După materialele publicate selectiv, cele două niveluri ar putea să fi aparținut ultimelor două faze de evoluție a culturii Gumelnița (A2 și B1).

⁸ Niță, Frînculeasa 2005, 41-53.

⁹ Niță, Frînculeasa 2005, 41-53.

¹⁰ Frînculeasa et al. 2018, 243.

¹¹ Petrescu-Dîmbovița, Sanie 1969, 41.

¹² Petrescu-Dîmbovița, Sanie 1969, 41-53.

¹³ Petrescu-Dîmbovița, Sanie 1969, 41-53.

¹⁴ Se remarcă o herminetă din jad alpin studiată de Pierre Pétrequin în 2017.

¹⁵ Andreescu 2002; Voinea 2005; Frînculeasa, Mirea 2007, 37-46; Torcică 2016, 109-118; Pétrequin et al. 2017, 477.

¹⁶ Bolliac 1856, 225-257; Butculescu 2011, 81-102.

¹⁷ Butculescu 2011, 81.

¹⁸ Butculescu 2011, 85. Autorul săpăturii amintește de cca 30 de cuptoare săpate, dar după descriere cele mai multe dintre ele par să fi fost de fapt resturile unor locuințe incendiate, cu un inventar relativ bogat.

¹⁹ Petrescu-Dîmbovița 1953, 523-642; Spîru 1956, 701.

²⁰ Petrescu-Dîmbovița 1953, 529.

²¹ Petrescu-Dîmbovița 1953, 530.

Planșa. III. Topoare de silex din siturile de la Țigănești, jud. Teleorman (1), Surdulești, jud. Argeș (2), Urlați, jud. Prahova (3) și Ciolăneștii din Deal, jud. Teleorman (4) (foto 1, 2, 4 Ion Torcică, 3 Octav Negrea).

Planșa IV. Topoare de silex din situl de la Ciolăneștii din Deal, jud. Teleorman (1-4) (foto Ion Torcică).

Tell-ul de la **Uzunu** (jud. Giurgiu) se află la marginea de N a satului, pe malul drept al râului Câlniștea, în lunca acestuia, la cca 100 m de baza terasei (Pl. X/1, 2). Au fost făcute cercetări în anii 1935, 1943 și 1952, observându-se că *tell*-ul avea cca 90 m diametru și o înălțime de 3-4 m. Era afectat în partea de sud de existența a două gospodării²². D. Berciu precizează existența unor niveluri Boian și Gumelnița (toate cele trei faze), a unor gropi menajere și vetre distruse, cât și a unor locuințe incendiate „masive și pe întinderi mari”, ce se mai puteau observa bine și în anul 2010²³.

Piesele analizate – descriere și date tehnice

În ceea ce privește detaliile asupra dimensiunilor și selectarea anumitor segmente măsurabile ale pieselor analizate, am utilizat câteva repere, după cum urmează: Lmax = lungime maximă; la = lățime parte activă; lb = lățime ceafă; gr = grosime maximă.

Din așezarea de la **Urlați** provine o piesă (Pl. IV/3; V/3; VII/1; IX/8). A fost descoperită în campania din anul 2018 în S.VI, caroul 9, la adâncimea de 0,35 m. Era așezată pe orizontală și stătea probabil pe nivelul de călcare contemporan locuirii eneolitice. Piesa are culoarea crem, cu pete roșiatice în zonele tăișului și ale cefei. De asemenea, pe corpul piesei se observă pete albicioase. Are următoarele dimensiuni: Lmax. = 176 mm, la = 73 mm, lb = 41 mm, gr = 37 mm. Forma este trapezoidală, deși nu are neapărat o față orizontală, pare mai curând uniconvexă în secțiune (Pl. III/3). Păstrează negative de la desprinderea unor lame (Pl. VII/1). În apropierea acestui topor, la aceeași adâncime, așezat pe orizontală, a fost descoperit un nucleu de silex (L = 62 mm; l = 50 mm, gr = 24 mm), având culoare gălbui, cu pete albicioase și care prezintă pe corp negativele unor desprinderi lamelare.

Din *tell*-ul de la **Ciolaneștii din Deal** provin cinci topoare, de mărimi, forme și stări de conservare variate. Dacă pentru trei dintre ele avem informații referitoare la anul săpăturii, secțiunea/caseta și chiar adâncimea, pentru celelalte două nu deținem decât numărul de inventar.

a. topor plat bifacial cu numărul de inventar 4852 (număr vechi 900) având dimensiuni medii, realizat dintr-un silex cu granulație medie, de culoare maronie (Pl. IV/4; VI/4; VII/2; IX/1, 2, 7). Are următoarele dimensiuni: Lmax. = 129 mm, la = 63 mm, lb = 41 mm, gr = 32 mm. Forma este trapezoidală alungită, plată, tăișul nu a fost definitivat. Posibil că acesta trebuia să fie tipic teslelor moderne, realizat printr-o fațetă oblică. Muchia este destul de groasă, oblică, și păstrează cortex. Fețele sunt aproximativ drepte, cu neregularități datorate retușelor. În secțiunile longitudinală și transversală este trapezoidal. Este lucrat în tehnică bifacială cu retușe acoperitoare, paralele, de diferite dimensiuni și forme. A fost folosită percuția directă, posibil cu un percutor moale, pentru a se realiza cele două fețe, unele retușe plate și late înaintând mult dincolo de axa longitudinală a toporului (Pl. VI/4). Se poate observa că una dintre fețe este aproape definitivată, pe când cealaltă este neterminată mai ales în zona centrală. În acest loc este mai bombată, meșterul nerealizând aici eliminarea surplusului de material, pe ambele laturi păstrându-se urmele impacturilor succesive nereușite (Pl. IX/1, 2). Tăișul nu a fost finalizat, rămânând plat, neascuțit. Și în cazul lui se mai păstrează urmele impacturilor succesive nereușite (Pl. IX/7). A fost folosită și percuția indirectă pentru finisarea în întregime a unei laturi, conservându-se unele cornișe determinate de ultimele desprinderi de regularizare, ce dau crestei un aspect sinuos (Pl. VI/4)²⁴. Toporul poate fi considerat nefinalizat, chiar un rebut.

b. topor plat bifacial cu numărul de inventar 7826 (număr vechi 1384 și informațiile Cl. 66, T, -1,70) realizat dintr-un silex cu granulație fină, de culoare galben - maronie cu accidente calcaroase de culoare albicioasă (Pl. IV/3; VI/3; VIII/2). Are următoarele dimensiuni: Lmax = 102 mm, la = 58 mm, lb = 44 mm, gr = 31 mm. Are formă trapezoidală, plată, cu tăișul arcuit, puternic ciobit într-o zonă, realizat printr-o dublă fațetare, de tip teslă. Muchia este masivă, oblică și plată. Ambele laturi sunt vălurite. Este lucrat în tehnică bifacială cu retușe acoperitoare, de diferite dimensiuni și forme variate. Are o secțiune transversală plan convexă și una longitudinală aproximativ trapezoidală. Pe cele două fețe dinspre zona activă sunt zone întinse (cca 2/3 din corpul toporului) ce prezintă lustru datorat folosirii (Pl. VI/3). Toată piesa creează impresia unei unelte lucrate rapid și destul de neîngrijit. A fost folosită doar percuția directă, posibil cu un percutor dur. Se pare că funcționalitatea a fost pe primul plan.

c. topor plat bifacial cu numărul de inventar 7827 (număr vechi 1384 și informațiile Cl. 66, T, -1,15) realizat dintr-un silex cu granulație fină, de culoare cenușiu - gălbui (Pl. III/4; V/4; VIII/3; IX/5, 6). Are următoarele dimensiuni: Lmax = 123 mm, la = 62 mm, lb = 25 mm, gr = 24 mm. Forma este triunghiulară, plată, cu tăișul puternic arcuit și muchia ascuțită. Aceasta mai păstrează cortex pe o porțiune redusă. Fețele sunt aproximativ

²² Berciu 1956, 500.

²³ Andreescu, Moldoveanu 2012, 123, pl. 5/1, 2.

²⁴ Pelegrin 2012b, 89.

Planșa V. Topoare de silex din siturile de la Țigănești, jud. Teleorman (1), Surdulești, jud. Argeș (2), Urlați, jud. Prahova (3) și Ciolăneștii din Deal, jud. Teleorman (4) (desene Ion Torcică).

Planșa VI. Topoare de silex din situl de la Ciolănești din Deal, jud. Teleorman (1-4) (desene Ion Torcică).

drepte, cu uşoare neregularităţi datorită atât retuşelor cât şi suprafeţei eboşei originale. În secţiunea longitudinală este trapezoidal, iar în cea transversală este aproximativ dreptunghiular. Este lucrat îngrijit, în tehnică bifacială, cu retuşe acoperitoare, paralele şi subparalele de diferite dimensiuni şi forme (Pl. V/4). A fost folosită percuţia directă, posibil cu un percutor moale, pentru a se realiza cele două feţe, şi percuţia indirectă pentru finisarea în întregime atât a ambelor laturi cât şi a ambelor feţe. S-au conservat astfel în întregime cornişele ultimelor desprinderi de regularizare ce dau crestei un aspect sinuos, la fel ca în cazul primului topor de la Ciolăneşti din Deal (Pl. IX/5, 6). Taişul puternic curbat prezintă numeroase retuşe abrupte datorate unei folosiri intense. Tot datorită utilizării a luat naştere şi lustrul de pe ambele feţe înspre taiş. Un fapt inedit este şi prezenţa acestuia pe una dintre feţe, dar şi înspre muchie. Poate fi pus în legătură cu existenţa mânerului. De asemenea, toporul oferă informaţii şi despre caracteristicile preformei, piesa păstrând pe una dintre laturi suprafaţa plată originală a acesteia (Pl. III/4; V/4).

d. topor plat bifacial cu numărul de inventar 7828 (număr vechi 1386 şi cotele Cl. 66, B, -1,30) realizat dintr-o gresie silicioasă cu granulaţie fină, de culoare galben - maronie (Pl. IV/1; VI/1; VIII/4). Are următoarele dimensiuni: $L_{max} = 114$ mm, $la = 41$ mm, $lb = 23$ mm, $gr = 22$ mm. Are o formă trapezoidală alungită, plată, cu taişul arcuit realizat printr-o dublă faţetare, de tip teslă. În secţiunea longitudinală este plan-convex, iar în cea transversală este trapezoidal. Muchia este de dimensiuni reduse, îngustă, oblică, uşor rotunjită. Ambele feţe sunt vălurite datorită retuşelor abrupte. Una dintre feţe este mai curbată decât cealaltă. Toporul este lucrat în tehnică bifacială cu retuşe acoperitoare, de diferite dimensiuni, pe una dintre feţe fiind mai dese şi de mici dimensiuni (Pl. VI/1; VIII/4). A fost folosită percuţia directă, posibil cu un percutor moale pentru realizarea cel puţin a uneia dintre feţe şi pentru finisarea în întregime a ambelor laturi. Zona taişului, relativ tocit, prezintă lustru pe ambele feţe şi este puternic ciobit la unul dintre colţuri (Pl. VI/1).

e. topor plat bifacial cu numărul de inventar 8257, realizat dintr-un silex cu granulaţie fină, de culoare galben - maronie (Pl. IV/2; VI/2; VII/3; IX/3,4). Este cel mai mare din lotul de la Ciolăneşti din Deal şi are următoarele dimensiuni: $L_{max} = 162$ mm, $la = 68$ mm, $lb = 45$ mm, $gr = 36$ mm. Forma este trapezoidală alungită, plată, cu taişul puternic deteriorat. În secţiunea longitudinală este trapezoidal, iar în cea transversală biconvex. De la eventualele urme puternice de folosire, taişul prezintă retuşe mari şi lungi orientate longitudinal pe corpul piesei şi acoperind în cea mai mare parte una dintre feţele piesei (Pl. VII/3). Muchia este oblică şi mai păstrează pe o porţiune cortex. Laturile toporului sunt aproximativ drepte, cu mici neregularităţi datorită retuşelor făcute prin percuţie indirectă (Pl. VI/3, 4). Este lucrat îngrijit în tehnică bifacială cu retuşe acoperitoare, de diferite dimensiuni şi forme făcute atât prin percuţie directă, cu un percutor din materie dură animală, cât şi prin percuţie indirectă utilizată pentru finisarea formei.

Din *tell*-ul de la **Țigănești** provine un topor plat bifacial cu număr de inventar 25279, probabil fiind o descoperire fortuită (Pl. III/1; V/1; VIII/1). Cioplit din silex, are o culoare maroniu - gălbuie şi următoarele dimensiuni: $L_{max} = 223$ mm, $la = 73$ mm, $lb = 49$ mm, $gr = 31$ mm. Este al doilea ca dimensiune din lotul analizat, după toporul de la Uzun. Forma este trapezoidală alungită, plată şi păstrează cortex pe una din feţe. Muchia este groasă şi rotunjită iar partea activă, biconvexă, este rotunjită şi cu o spărtură destul de mare, rezultată în urma întrebuiţării. Feţele sunt aproximativ drepte, cu neregularităţi datorită retuşelor sau a cortexului ce s-a păstrat. În secţiunea longitudinală şi în cea transversală este trapezoidal. Este lucrat meticulos şi a fost făcut printr-o tehnică bifacială, având retuşe acoperitoare, paralele şi subparalele de diferite dimensiuni şi forme (Pl. V/1). A fost folosită, în cea mai mare parte, probabil datorită materiei prime, percuţia directă cu percutor tare şi moale, din gresie sau materie dură animală. Unele retuşe plate şi late de pe una dintre feţe înaintază mult dincolo de axa longitudinală a toporului (Pl. VIII/1). Taişul a fost finisat prin retuşare orientată radial şi perpendicular spre corpul piesei.

De la **Surduleşti** provine o singură piesă bifacială cu numărul de inventar 4582 (număr vechi 189). Nu se cunoaşte modalitatea prin care a ajuns în patrimoniul Muzeului Judeţean Teleorman. Este realizată dintr-un silex cu granulaţie fină, de culoare galben - maronie (Pl. III/2; V/II; VII/4). Are următoarele dimensiuni: $L_{max} = 93$ mm, $la = 50$ mm, $lb = 44$ mm, $gr = 29$ mm. Forma este trapezoidală alungită, plată. Muchia este groasă şi oblică. Ambele laturile sunt uşor vălurite datorită retuşelor. Atât zona taişului, cât şi a muchiei, sunt puternic tocite, toporul fiind folosit după dezafectare ca frecător sau percutor (Pl. III/2). Este lucrat în tehnică bifacială cu retuşe acoperitoare, paralele şi subparalele de diferite dimensiuni, folosindu-se atât percuţia directă, cât şi cea indirectă.

Din *tell*-ul de la **Uzun** (jud. Giurgiu) provine un topor care are numărul de inventar 3.4.4119. Toporul, împreună cu alte 124 de piese arheologice preistorice, a fost achiziţionat de către Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova în anul 1959 de la preotul Ion N. Drăgan din satul Crucea de Piatră, comuna Călugăreni²⁵. Este realizat dintr-un silex de culoare maroniu - roşcat (Pl. X/3, 4). Are următoarele dimensiuni: $L_{max} = 240$ mm, $la = 84$ mm, $lb = 56$ mm, $gr = 34$ mm. Forma este trapezoidală alungită, iar proporţiile sunt asemănătoare piesei de la Țigăneşti.

²⁵ Frînculeasa 2004, nota 18.

Planșa VII. Negativele desprinderilor lamelare inițiale – Urlați (1); încercările eșuate de a ascuți tăișul – Ciolăneștii din Deal (2); tăiș deteriorat – Ciolăneștii din Deal (3); suprafețele reutilizate drept frecător/percutor; (4) – Surdulești (desene Ion Torcică).

Planșa VIII. Orientarea negativelor desprinderilor așchiilor – Ciolăneștii din Deal (desene Ion Torcică).

În secțiunea longitudinală este trapezoidal, iar în cea transversală dreptunghiular. Muchia este spartă, având o formă oblică, iar tăișul ascuțit este convex cu mici neregularități datorate procesului de fabricare (Pl. X/3). Mai păstrează foarte puțin cortex pe muchie. Lateralele sunt drepte și au fost lucrate destul de îngrijit și formează cu cele două fețe unghiuri drepte. Această particularitate se observă și la toporul de la Surdulești și la unul din cele de la Ciolănești din Deal (Pl. IV/2). Toporul este lucrat în tehnică bifacială, prin percuție directă și indirectă, având retușe acoperitoare, paralele, de diferite dimensiuni și forme. Una dintre fețe prezintă retușe de mari dimensiuni, paralele, obținute prin percuție directă cu un percutor moale, ce acoperă 3/4 din suprafață și depășesc cu mult axa longitudinală a toporului. Această caracteristică este unică în lotul analizat.

Topoarele de silex – ocurență și cronologie

Toporul de silex este un tip de piesă care se întâlnește în sud-estul Europei în principal în arealul blocului cultural eneolitic Gumelnița - Karanovo VI - Kodjadermen. Nu lipsesc totuși descoperiri de acest fel în situri atribuite culturii Sălcuța, dar care au fost considerate importuri gumelnițene²⁶. Pentru difuziunea lor în spațiul cultural Cucuteni - Tripolie, există divergențe între cercetători. La o repertoriere din anul 1971 a topoarelor de silex de pe teritoriul Moldovei, V. Spinei considera că acest tip de piesă litică a fost folosit doar într-o zonă a arealului cucutenian, situată în nord-estul României, legată de exploatarea silexului din bazinul mijlociului al Nistrului²⁷. VI. Dumitrescu neagă existența topoarelor în arealul cucutenian, considerând descoperirea de la Cucuteni *Cetățuie* drept o piesă provenind din locuirea Gorodsk - Usatovo, iar pe cea de la Drăgușeni un percutor fragmentar²⁸. Opinia acestuia este acceptată și de Al. Păunescu, care prezintă pentru spațiul est - carpatic doar topoarele de silex post-cucuteniene atribuite complexului Horodiștea și orizontului amforelor sferice²⁹.

Pentru zona de la sud de Carpați topoarele de silex par să fi apărut în *faza de tranziție* de la Boian la Gumelnița³⁰. O repertoriere rapidă arată că topoarele de silex sunt piese tipice pentru așezările gumelnițene. Ele au fost descoperite încă de la începutul secolului al XX-lea în siturile de la Gumelnița³¹, Sultana³² și Căscioarele³³. Un studiu din 1992 asupra topoarelor de silex din arealul gumelnițean amintea încă 13 situri în care au fost descoperite astfel de piese, din care cele mai importante erau Pietrele, Vidra, Glina, Tangăru sau Brăilița³⁴. În privința numărului se remarcă *tell*-ul de la Căscioarele unde, pe lângă cele 18 topoare întregi și opt fragmentare, provenite din cercetările lui Gh. Ștefan, s-au mai adăugat, în urma săpăturilor lui VI. Dumitrescu³⁵, încă 13 exemplare dintre care două erau fragmentare³⁶. Ele făceau parte dintr-un *depozit* care mai cuprindea și 12 nuclee și au fost puse în legătură cu un atelier care funcționa lângă locuința numărul 2, datată în faza Gumelnița B1³⁷. De la Măriuța provine un lot numeros de piese, atât din așezare³⁸, cât și din arealul necropolei, posibil legate de spațiul funerar³⁹. În ultimele decenii, cercetările de la Pietrele⁴⁰ și de la Vitănești *Măgurice*⁴¹ au condus la redimensionarea lotului de topoare de silex din arealul nord - dunărean al culturii Gumelnița.

Pentru teritoriul de la sud de Dunăre, topoarele de silex se concentrează în zona de nord-est a arealului culturii Gumelnița - Karanovo VI - Kodjadermen⁴². Probabil fluviul Dunărea a jucat un rol important în difuziunea acestui tip de piese de silex⁴³, pe malurile lui existând și așezări de mari dimensiuni implicate în schimburile de bunuri de prestigiu⁴⁴.

Topoarele de silex au fost descoperite în toate cele trei faze ale culturii Gumelnița. Ele sunt prezente în așezările de la Lișcoteanca *Movila Olarului*, Radovanu sau Cireșu, toate date în perioada timpurie a evoluției culturii

²⁶ Păunescu 1970, 53; Klimscha 2007, 4.

²⁷ Spinei 1971, 109.

²⁸ Dumitrescu 1961, 366-367.

²⁹ Păunescu 1970, 62, 64.

³⁰ Comșa 1992, 275.

³¹ Dumitrescu 1925, 46-47.

³² Andrieșescu 1924, 68.

³³ Ștefan 1925, 147-149.

³⁴ Comșa 1992, 271-279.

³⁵ Dumitrescu 1964, 225.

³⁶ Dumitrescu 1964, 225.

³⁷ Dumitrescu 1964, 225; Marinescu-Bilcu 1965, 48-53.

³⁸ Paveleț 2001, p. 26, fig. 2/1-3.

³⁹ Informație oferită de dl. Valentin Parnic căruia îi mulțumim.

⁴⁰ Klimscha 2007, 1-31; 2010, 55-67; 2011, 1-22; 2014, 131-168.

⁴¹ Torcică 2017b, 78; În acest sit au fost descoperite în nivelul B1 și în cele A2 un număr de 11 topoare de silex.

⁴² Klimscha 2007, 17, fig.8.

⁴³ Klimscha 2007, 18.

⁴⁴ Klimscha 2011, 10.

Gumelnița⁴⁵, în majoritatea *tell*-urilor cu niveluri Gumelnița A2 și nu lipsesc în ultima fază, cercetările de la Vitănești *Măgurice* demonstrând acest fapt⁴⁶.

Discuții generale

Lotul de topoare de silex analizat se remarcă prin varietatea sa, în ceea ce privește materia primă, dimensiunile, gradul de finisare, informațiile oferite privind tehnologia de realizare și nu în ultimul rând despre funcționalitatea lor.

Toporul de la Urlați este unic în cadrul lotului analizat deoarece a fost obținut prin modificarea unui nucleu de dimensiuni medii din care s-au extras inițial lame. Negativile a cinci dintre ele se mai păstrează pe fața convexă a nucleului (Pl. III/3; V/3; VII/1). Trei dintre negative provin de la lame de mari dimensiuni (cea mai mare are păstrat un negativ de 12,5 cm) și cu lățimea maximă de 3 cm. Ultimele două negative sunt de la desprinderi eșuate, având mici dimensiuni, și care au dus posibil la epuizarea nucleului. Pentru amenajarea celei de a doua fețe s-a folosit percuția directă ce a dus la desprinderea unor așchii acoperitoare de mari dimensiuni folosind laturile drept plan de percuție (Pl. V/3). Suprafața obținută este relativ plană. Tot prin percuție directă s-au obținut și lateralele, rezultând planuri oblice. Acestea nu s-au mai finisat printr-o folosire a percuției indirecte. Pentru amenajarea muchiei s-au desprins așchii de mici dimensiuni. Taișul a fost realizat prin retușe acoperitoare oblice, în mai multe etaje, mai ales pentru fața cu negativile lamelor. Aceasta păstrează și un lustru pronunțat (Pl. IX/8). Cele mai apropiate analogii sunt topoarele din situl de la Atmageauna Tătărăscă, din nivelul III, dar și din *tell*-ul de la Pietrele⁴⁷, la unele observându-se același lanț tehnologic ca și în cazul piesei de la Urlați⁴⁸.

Printre celelalte piese doar în două cazuri se mai observă suprafețele originale ale eboșelor. La unul dintre topoarele de la Ciolănești din Deal (nr. inventar 7827), fața inferioară este plată, fapt ce demonstrează că suportul inițial a fost o așchie de mari dimensiuni (Pl. III/4; V/4; VIII/3). În cazul toporului de la Țigănești, una dintre fețe, care poate fi considerată superioară, păstrează pe 2/3 din suprafață un cortex inițial foarte subțire, care nu a mai necesitat îndepărtarea sa, probabil și datorită suprafeței sale plate.

Fețele topoarelor au fost lucrate în tehnică bifacială, folosindu-se percuția directă cu percutor dur sau moale. S-a încercat astfel regularizarea suprafețelor, folosindu-se lateralele drept plan de lovire. Retușele inițiale, unele de mari dimensiuni, s-au întâlnit pe o axă longitudinală a toporului, de cele mai multe ori centrală. Pe suprafețele unuia dintre topoarele de la Ciolănești din Deal se pot observa etape ale lanțului tehnologic, toporul rămânând nefinalizat (Pl. IV/4). Dacă una dintre fețe este aproape definitivată, de pe cealaltă, meșterul – posibil nu atât de abil – nu a reușit eliminarea surplusului de material. A folosit succesiv un percutor dur, pe ambele laturi păstrându-se urmele impacturilor (Pl. IX/1, 2). Lateralele topoarelor erau obținute prin percuție directă, în unele cazuri meșterul oprindu-se în acest stadiu (Pl. IV/1; VI/1; VIII/4). Erau apoi finisate într-un unghi drept cu fețele toporului, prin percuție indirectă, posibil cu un corn de cerb sau o piatră moale. Același procedeu tehnic era utilizat și pentru finisarea fețelor, lăsând niște cornișe care erau determinate de ultimele desprinderi de regularizare și o creastă cu un aspect sinuos⁴⁹. Aceste urme se observă în unele cazuri pe unele topoare de la Ciolănești din Deal și pe cel de la Surdulești (Pl. III/2; V/2; VII/4).

Taișul pieselor din lotul prezentat este curb, obținut prin retușe bifaciale oblice sau razante, rezultate prin percuție directă. Cu trei excepții, taișurile topoarelor sunt denticulate, păstrând urmele folosirii. În cazul toporului de la Ciolănești din Deal (nr. inventar 8257) taișul a fost distrus de lovituri puternice, solicitante (Pl. VII/3). O altă caracteristică aparte a topoarelor gumelnițene este configurația taișului, într-un prim caz fiind construit din planuri care converg într-un unghi ascuțit, iar în al doilea fiind într-un singur plan oblic, care se aseamănă cu cel al teslelor moderne lucrate din metal. Ambele tipuri sunt prezente în lotul analizat.

Un alt semn al utilizării topoarelor este lustrul prezent în zona taișului (Pl. III/4; V/3; VI/1,3; IX/8). Acest lustru se poate observa și pe muchia unui exemplar de la Ciolănești din Deal (Pl. III/4), cu analogii în *tell*-ul de la Pietrele⁵⁰, și poate fi pus în legătură cu mânerul de lemn sau piesa intermediară din corn în care era înfipt. În general se acceptă că topoarele de silex erau utilizate în principal la prelucrarea lemnului, iar repararea celor deteriorate se făcea în cadrul fiecărei familii⁵¹.

⁴⁵ Klimscha 2007, 20.

⁴⁶ Torcică 2017b, 78.

⁴⁷ Klimscha 2010, 61.

⁴⁸ Dobrescu 2017, 235-236, pl. XVII-XX.

⁴⁹ Pelegrin 2012b, 89.

⁵⁰ Klimscha 2010, 61, fig. 10.

⁵¹ Klimscha 2010, 61-62.

1

2

3

4

5

6

7

8

Planșa IX. Urmele impacturilor succesive (1, 2), stigmatate tipice percuției indirecte (3-6), încercările eșuate de a ascuți tăișul (7) – Ciolăneștii din Deal (foto Ion Torcică); lustrul datorat folosirii (8) – Urlați; (foto 1-7 Ion Torcică, 8 Octav Negrea).

1

2

3

4

Planșa X. *Tell*-ul de la Uzun jud. Giurgiu – imagine aeriană (1); profilul sitului din zona afectată antropic (2); toporul de silex de la Uzun (3, 4) (foto 1 – captură 8/2/2017 Google Earth, 2 Radian R. Andreescu, 3, 4 Alin Frînculeasa).

Concluzii

Topoarele de silex analizate au completat informațiile existente despre acest tip de unelte tipice pentru comunitățile gumelnițene. Ele au fost lucrate dintr-o de materie primă variată, predominând silexul de diferite culori în defavoarea gresiei silicioase folosită doar pentru două topoare. În vestul Munteniei o zonă depistată arheologic în care se găsește materie primă, în depozite secundare, care are caracteristici asemănătoare cu ceea ce s-a definit a fi *silex balcanic*⁵², este arealul comunei Ciuperceni (jud. Teleorman). Se cunoaște că varietăți de silex din așezările neolitice din bazinul Vedei și al Teleormanului, analizate macroscopic, sunt din acest tip de silex⁵³. Cel puțin unul dintre topoarele de la Ciolăneștii din Deal (Pl. IV/3) pare să fi fost lucrat din această varietate de silex. Nu cunoaștem proveniența silexului din care a fost lucrat toporul de la Urlați, dar poate fi pus în legătură directă cu depozitele de lame descoperite în sit, mai ales acelea lucrate prin tehnica presiunii. Rămâne de stabilit originea materiei prime din care au fost cioplite aceste lame.

Din punct de vedere tipologic nu se constată o mare varietate, toate având o formă trapezoidală mai mult sau mai puțin alungită. În privința lanțului tehnologic de obținere a lor sunt destul de unitare, folosindu-se aceleași tehnici. Iese în evidență piesa de la Urlați datorită folosirii nu a unui simplu galet, ci a unui fost nucleu din care s-au extras lame. Forma negativelor și dimensiunile lor indică extragerea unor *lame lungi* prin tehnica presiunii, utilizând fie un baston lung de lemn, stând în picioare (*long crutch standing*) sau chiar un levier (*lever pressure*)⁵⁴. Chiar dacă acest nucleu/topor a putut fi adus posibil de la sud de Dunăre, împreună cu lamele lungi din *depozitele* descoperite în sit, în cadrul unor schimburi ce ar fi implicat o acumulare de bunuri de prestigiu⁵⁵, nu excludem existența unei producții locale a topoarelor, în cadrul a ceea ce s-a numit *debitaj domestic*. Prin acesta se înțelege producția de bunuri în cadrul unei unități domestice și pentru folosirea de către aceasta⁵⁶. Acest tip de debitaj a fost depistat și în *tell*-ul de la Vitănești⁵⁷. Nucleii și resturile de debitaj prezente în așezarea de la Urlați indică acest comportament pentru producerea diferitelor tipuri de utilaj litic. Topoarele din vestul Munteniei prezentate în acest studiu ar fi putut fi produse și ele în așezările de proveniență. Nu putem preciza deocamdată dacă erau produse de către meșteri specializați. Unii cercetători consideră că topoarele de silex au avut și semnificații sociale, strict legate de numărul pieselor dintr-o locuință⁵⁸. Informațiile pe care le avem despre topoarele din *tell*-ul de la Ciolăneștii din Deal indică doar descoperirea lor la adâncimile corespunzătoare locuințelor incendiate. Topoarele de la Uzun și Țigănești ar fi putut fi, datorită dimensiunilor impresionante, bunuri de prestigiu comparativ cu marile topoare provenite din refolosirea nucleilor pentru lame lungi.

Mulțumiri

Mulțumim domnului dr. Radian Andreescu (Muzeul Național de Istorie a României) pentru fotografiile oferite cu situl de la Uzun, imagini utilizate în acest articol. De asemenea, mulțumim domnului dr. Pavel Mirea (Muzeul Județean Teleorman) pentru fotografiile cu *tell*-ul de la Ciolăneștii din Deal și domnului Octav Negrea (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova) pentru fotografiile cu toporul de la Urlați și ajutorul oferit pentru identificarea în depozitul arheologic al instituției prahovene a piesei de la Uzun.

⁵² Gurova 2012, 27-28.

⁵³ Crandel 2013, 129.

⁵⁴ Pelegrin 2012a, 475-479.

⁵⁵ Klimscha 2010, 64; 2014, 131-168.

⁵⁶ Manolakis 2008, 113.

⁵⁷ Torcică 2017a, 30.

⁵⁸ Klimscha 2014, 156.

BIBLIOGRAFIE

- Andreescu 2002 Andreescu R.R., *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiza primară*, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2002.
- Andreescu et al. 2007 Andreescu R.R., Frînculeasa, A., Garvăn, D., Nica, T., Torcică, I., Niță, L., Dumitrașcu V., Noi cercetări arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova), *Argesis. Studii și comunicări, Seria Istorie*, XVI, 2007, 11-37.
- Andreescu, Moldoveanu 2012 Andreescu R.R., Moldoveanu, K., Site under threat. Tell settlements from South-East Romania, *Studii de Preistorie*, 9, 2012, 123-139.
- Andrieșescu 1924 Andrieșescu, I., Les fouilles de Sultana, *Dacia. Recherches et découvertes arheologiques en Roumanie*, I, 1924, 51-107.
- Berciu 1956 Berciu D., Cercetări și descoperiri arheologice în regiunea București, *Materiale și Cercetări Arheologice*, II, 1956, 493-462.
- Bolliac 1956 Bolliac C., Excursiunea arheologică din anul 1869 (Relațiunea către ministrul Cultelor și Instrucțiunii), în O. Papadima, *Opere*, vol. II, 1956, 225-257.
- Butculescu 2011 Butculescu, D.C., Măgura Calonfirescu (Esplorațiune arheologică), editor D., Mândescu, *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie*, 3, 2011, 81-102.
- Comșa 1992 Comșa E., Les haches de silex dans l'aire culturelle Gumelnitza du Sud-Est de la Roumanie, *Balkanica*, XXIII, 1992, 271-279.
- Crandel 2013 Crandel O., The provenance of Neolithic and Chalcolithic stone tools from the sites in Teleorman county, Romania, *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie*, 5, 2013, 125-142.
- Dobrescu 2017 Dobrescu R., Quelques observations d'ordre technologique et typologique sur les industries lithiques découvertes à Atmageaua Tătărăsca (Sokol, Bulgarie), *Materiale și Cercetări Arheologice (Seria Nouă)*, XIII, 2017, 227-259.
- Dumitrescu 1925 Dumitrescu Vl., Fouilles de Gumelnița, *Dacia. Recherches et découvertes arheologiques en Roumanie*, II, 1925, 29-103.
- Dumitrescu 1961 Dumitrescu, Vl., Cu privire la problema topoarelor de silex din Moldova, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, XII, 2, 1961, 365-375.
- Frînculeasa 2004 Frînculeasa A., Plastica antropomorfă și zoomorfă din epoca neo-eneolitică din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, *Cumidava*, XXVII, 26-46.
- Frînculeasa, Mirea 2007 Frînculeasa A., Mirea, P., Asupra unei reprezentări zoomorfe descoperite în tell-ul de la Ciolănești din Deal, jud. Teleorman, în C. Croitoru (ed.), *Perspective ale istoriei locale în viziunea tinerilor cercetători*, III, Galați, 2007, 37-46.
- Frînculeasa et al. 2018 Frînculeasa A., Preda, B., Garvăn, D., Nica, T., Negrea, O., La hotarul nordic al culturii Gumelnița: așezarea de la Urlați (jud. Prahova), *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie*, 10, 2018, 237-278.
- Gurova 2012 Gurova M., Balkan Flint' – fiction and/or trajectory to Neolithization: Evidence from Bulgaria, *Bulgarian e-Journal of Archaeology*, 1, 2012, 15-49.
- Klimscha 2007 Klimscha Fl., Die Verbreitung und Datierung kupferzeitlicher Silexbeile in Südosteuropa Fernbeziehungen neolithischer Gesellschaften im 5. und 4. Jahrtausend v. Chr., *Germania*, 85, 2007, 1-31.
- Klimscha 2010 Klimscha Fl., Production and use of flint and ground-stone axes at Măgura Gorgana near Pietrele, Giurgiu County, Romania, *Lithics: the Journal of the Lithic Studies Society*, 31, 2010, 55-67.
- Klimscha 2011 Klimscha, Fl. *Flint axes, ground stone axes and "battle axes" of the Copper Age in the Eastern Balkans* în Davis. V., Edmonds, M. (eds.), *Stone Axe Studies III*, Oxbow Books, Oxford, 2011, 2-22.
- Klimscha 2014 Klimscha, Fl., Power and prestige in the Copper Age of the Lower Danube, în C. Ștefan, M. Florea, A. Ailincăi și C. Micu (eds.) *Studii privind preistoria sud-estului Europei. Volum dedicat memoriei lui Mihai Șimon*, Editura Istros, Brăila, 2014, 131=168.

- Manolakis 2008 Manolakis, L., Open-cast flint mining, long blade production and long distance exchange: an example from Bulgaria, în Allard, P., Bostyn, Fr., Giligny, Fr., Lech. J. (eds.), *Flint Mining in Prehistoric Europe. Interpreting the archaeological records*, BAR International Series, 1891, 2008, 111-121.
- Marinescu-Bîlcu 1965 Marinescu-Bîlcu, S., Un „atelier” néolithique pour la taille des haches en silex, *Archeologickf rozhledy*, XVII, 1, 1956, 48-53.
- Niță, Frînculeasa 2005 Niță, L., Frînculeasa, A., Considerații asupra materialului litic cioplit descoperit în așezare gumelnițeană de la Urlați (jud. Prahova), *Argesis, Studii și Comunicări*, XIV, 2005, 41-53.
- Paveleț 2001 Paveleț, E., Unelte gumelnițene descoperite în așezarea de la Măriuța, com. Belciugatele, *Mousaios. Buletinul Muzeului Buzău*, VI, 2001, 25-35.
- Păunescu 1970 Păunescu, Al., *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, Biblioteca de arheologie XV, Editura Academiei, București, 1970.
- Pelegrin 2012a Pelegrin, J., New experimental Observations for the Characterization of Pressure Blade Production Techniques, în P.M. Degrosiers (ed.) *The Emergence of Pressure Blade Making: From Origin to Modern Experimentation*, Springer Science, 2012, 465-500.
- Pelegrin 2012b Pelegrin, J., Observations sur la taille et le polissage de haches en silex, în *Produire des haches au Néolithique: de la matière première à l'abandon* Actes de la table ronde de Saint-Germain-en-Laye, 16 et 17 mars 2007, musée d'Archéologie nationale Textes publiés sous la direction de Pierre-Arnaud de Labriffe et Éric Thirault Paris, Société préhistorique française, 2012 (Séances de la Société préhistorique française, 1), 87-106.
- Pétrequin et al. 2017 Pétrequin P., Errera, P., Voinea, M., Tsonev, V., Țurcanu, T., Șerbănescu, S., Kyosak, D., Peresunchak, D., Polischuk, O., L. și Chernakov, D., Des Alpes à la mer Noire (Bulgarie, Roumanie et Ukraine, în Pétrequin, P., Gauthier, E., Pétrequin, A.-M. (eds.), *Jade. Objetssignes et interprétations sociales des jades alpins dans l'Europe néolithique*, Tom 3, Collection Les cahiers de la MSHE Ledoux n° 27, Série Dynamiques territoriales n°10, 467-90, Presses Universitaires de Franche-Comté et Centre de Recherche Archéologique de la Vallée de l'Ain Besançon, 2017.
- Petrescu-Dîmbovița 1953 Petrescu-Dîmbovița, M., Cercetări arheologice la Surdulești, *Materiale și Cercetări Arheologice*, I, 1953, 523-642.
- Petrescu-Dîmbovița, Sanie 1956 Petrescu-Dîmbovița, M., Sanie, S., Sondajul în tell-ul gumelnițean de la Ciolănești din Deal, jud. Teleorman, *Arheologia Moldovei*, VI, 1969, 41-53.
- Niculescu 2008 Niculescu, Gh., *Subcarpații dintre Prahova și Buzău. Studiu geomorfologic sintetic*, Editura Academiei Române, București, 2008.
- Spinei 1971 Spinei, V., 1971, Descoperiri de topoare din silex în Moldova, *Memoria Antiquitatis*, 3, 1971, 79-141.
- Spiru 1959 Spiru, I., Așezări străvechi în raionul Roșiorii de Vede, *Materiale și Cercetări Arheologice*, V, 1959, 695-707.
- Ștefan 1925 Ștefan, Gh., Les fouilles de Căscioarele, *Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie*, II, 1925, 138-197.
- Torcică 2016 Torcică, I., Unelte din piatră șlefuită descoperite în așezarea eneolitică de tip tell de la Ciolănești din Deal (jud. Teleorman), *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie*, 2, 2016, 109-118.
- Torcică 2017a Torcică, I., Observații preliminare privind utilajul litic cioplit din tell-ul de la Vitănești - Măgurice (jud. Teleorman), *Mousaios, Buletinul Muzeului Județean Buzău*, XXI, 2017, 27-43.
- Torcică 2017b Torcică, I., *Cultura Gumelnița în vestul Munteniei*, Teză de Doctorat, Academia Română. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București, 2017.
- Voinea 2005 Voinea, V., *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI. Fazele A1 și A2*, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Plate I. Map with discoveries of the flint axes from southern area of Carpathian mountains; (Alin Frînculeasa).

Plate II. *Tell* site from Ciolăneştii din Deal, Teleorman County – view from southeast (1); *Tell* site from Uzunu, Giurgiu County (2); archaeological site from Urlaţi, Prahova County – view from west and south (3,4); *Tell* site from Țigăneşti, Teleorman County – view from the north-west and south-east (5,6); (photo 1, 5, 6 Pavel Mirea, 2 Radian R. Andreescu, 3,4 Alin Frînculeasa).

Plate III. Flint axes from the archeological sites of Țigăneşti, Teleorman County (1), Surduleşti, Argeş County (2), Urlaţi, Prahova County (3) and Ciolăneştii din Deal, Teleorman County (4); (photo 1, 2, 4 Ion Torcică, 3 Octav Negrea).

Plate IV. Flint axes from the archeological site of Ciolăneştii in Deal, Teleorman County (1-4); (photo Ion Torcică).

Plate V. Flint axes from the archaeological sites of Țigăneşti, Teleorman County (1), Surduleşti, Argeş County (2), Urlaţi, Prahova County (3) and Ciolăneştii din Deal, Teleorman County (4); (drawings by Ion Torcică).

Plate VI. Flint axes from the archeological site of Ciolăneştii in Deal, Teleorman County (1-4); (drawings by Ion Torcică).

Plate VII. The negatives of the initial lamellar detachments – Urlaţi (1); unsuccessful attempts to sharpen the edge – Ciolăneştii din Deal (2); damaged edge – Ciolăneştii din Deal (3); surfaces reused as grinder/stone hammer (4) – Surduleşti; (drawings by Ion Torcică).

Plate VIII. Orientation of detached flakes negatives – Ciolăneştii din Deal; (drawings by Ion Torcică).

Plate IX. Traces of successive impacts (1, 2), typical signs of indirect percussion (3-6), failed attempts to sharpen the edge (7) – Ciolăneştii din Deal (photo Ion Torcică); polish after use (8) – Urlaţi; (photo 1-7 Ion Torcică, 8 Octav Negrea).

Plate X. *Tell* site from Uzunu Giurgiu County – aerial image (1); archaeological profile of the site in the affected area (2); the flint ax from Uzunu (3, 4); (photo 1 – capture 8/2/2017 Google Earth, 2 Radian R. Andreescu, 3, 4 Alin Frînculeasa).

ION TORCICĂ,
Muzeul Judeţean Teleorman,
iontorcica@yahoo.com
ALIN FRÎNCULEASA,
Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova,
alinfranculeasa@yahoo.com